

İ.Ü. EDEBİYAT FAKÜLTESİ SANAT TARİHİ EĞİTİMİNİN İÇERİĞİ

Yrd. Doç. Dr. Uşun Tükel

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde 1963 yılına değin tek bir Sanat Tarihi Kürsüsü halinde devam eden öğretim etkinlikleri, bu tarihte Estetik ve Sanat Tarihi, Bizans Sanatı Tarihi, Türk İslam Sanatı kürsülerinin kurulmasıyla daha geniş ve uzmanlaşmaya yönelik bir nitelik kazanmıştır. Herbiri kendi ders programlarına sahip bu kürsülerden Estetik ve Sanat Tarihi'nde Batı Sanatı ve felsefesi ile Sanat Tarihi araştırma yöntemlerini, Bizans Sanatı'nda bu alanın hemen hemen bütün ürünlerini (mimari, mimari plastik, resim, küçük sanatlar olarak adlandırılan fildişi yapıtlar, minyatürler, altın, kumaş ve ahşap işçiliği örnekleri), Türk ve İslam Sanatı'nda ise Anadolu öncesi ve sonrasında Türk Sanatı'nın gelişimini veren, ayrıca tıpkı Bizans Sanatı'nda olduğu gibi, bu dalın seramik, çini, minyatür, mimari süsleme yapıtlarını tanıtip inceleyen dersler yer almaktaydı.

Üniversite Seçme Sınavı'yla bu üç kürsüden birine giren öğrenci, ikinci yılda yönelimine göre asıl sertifikasının yanında yardımcı sertifikaları seçiyor ve seçtiği kürsünün derslerini izliyordu. Bu sistem içinde sınıf dersleri söz konusu değildi. Yukarıda özetlenen program 8 sömestreye (4 yıl) yayılmış olarak yürütülürken, öğrenci bu programa bir yerden dahil oluyor (dördüncü yıl öğrencisiyle yeni başlayan öğrenci aynı dersi görüyordu), deyim yerindeyse "yüzmeyi doğrudan derin sulara atılarak öğreniyordu". Bir noktada oldukça zorlayıcı gibi gözükse de sistem, öğrencinin motivasyon kazanmasını ve bilgi dağarcığını geliştirmesini sağlıyor, adeta buna "zorluyordu". Çünkü 6. sömestre (3. yıl) sonunda öğrenci seçmiş olduğu yardımcı sertifikaların final sınavlarına giriyor, son yıl ise asıl sertifikasının derslerinden sorumlu oluyor ve bitirme tezi hazırlıyordu. Kimisi sözlü, arçak hepsi resim tanımaya yönelik düzenlenmiş final sınavlarında başarılı olmak için ders izlemek (bir yıl değil, en az üç yıl!) ve kitaplık çalışması yapmak, kaçınılmaz bir zorunluluktuktu. En az üç yıl boyunca dersleri izleyip seçilen sertifikalardaki konuları en ince ayrıntısına değin öğrenme gereği, yoğun bir bilgi birikimini kişinin hanesine artı puan olarak katıyordu (pek güçlü bir belleğe sahip olmamasına rağmen bu satırların yazarının hala bir "Andreas Diptychon"nu ya da Paris Ulusal Kitaplık'taki "139 No. lu Yazma"yı anımsaması, bu kazanımların küçük bir göstergesi değil midir?).

1981'den sonra Y.Ö.K.'nin uygulamalarının yürürlüğe girmesiyle kürsü sistemi kaldırılmış, bu üç kürsü gerek yönetsel gerek ders programları düzeyinde Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü içinde Sanat Tarihi Anabilim Dalı olarak bir araya getirilmiştir. Sorun, herbiri çok zengin olan üç sertifika programının bir Anabilim Dalı ders programı çerçevesini aşmayacak biçimde yeniden düzenlenmesiydi.

Bu durumda bir "müfredat"ın uygulanması kaçınılmaz olmuş, dört sınıf için her birinde ayrı derslerin yer aldığı programlar oluşturulmuştur. Şimdi artık öğrenci seçtiği ya da zorunlu olarak aldığı ("seçmeli" ve "zorunlu" olarak iki ayrı ders türü vardır) dersleri bir yıl boyunca izliyor, yıl sonunda final sınavına girerek o dersin eğitimini tamamlıyor.

O tarihten bu yana bazı değişikliklere sahne olan ders programlarının şu anki drumuna göre bir Sanat Tarihi öğrencisi, I. yılda ders seçme durumunda olmaksızın "blok" olarak uygulanan programı izler. Genel Terminoloji; Sanat Tarihine Giriş; Osmanlıcaya Giriş; Bizans Sanatının Kaynağı Antik Sanat, Teknik Resim-Rölöve-Fotoğrafçılık türünden öğrenciyi ilerki yıllara hazırlayan "başlangıç" derslerinin yanı sıra Kültür Tarihi, Mitoloji ve İkonografi gibi disipline daha "global" bir bakış açısıyla yaklaşan dersler bu yılın programında yer almaktadır. Öte yandan İslam Öncesi Türk Sanatı, İslam Öncesi İran ve Mısır Sanatı, İslam Sanatı ve Batı Sanatı'nın ilk dönemlerini içeren Avrupa Sanatı dersleri, birinci yıl öğrencisi için kronolojik açıdan iyi birer başlangıç oluştururlar.

İlk yıldaki bu genel yaklaşımdan sonra II. yıl öğrencisi, içerik yönünden daha ayrıntılı ve yoğun bir programla karşılaşır. Öğrenciler bu yıldan itibaren "seçmeli" dersler arasından yönelimlerine göre ders seçme olanağına da kavuşurlar. Kimi dersler (Avrupa Sanatında Resim, Heykel; İslam Öncesi İran ve Mısır Sanatı II) ilk yılda kaldıkları yerden devam ederken Ortaçağ Türk Mimarlığı ile biri Mimarlık öteki İstanbul'da Bizans Anıtları Semineri olmak üzere iki Bizans Sanatı dersi, bu yılın programına katılırlar. Giderek ayrıntıya inen ve bir müfredata rağmen yine de uzmanlaşmaya yöneltecek biçimde düzenlenmiş olan programın bu özelliği, ikinci yılın Müzeciliğe Giriş, Selçuklu El Sanatları türünden derslerle karşımıza çıkar. Eleştiri ve Yöntem ise bir bilimsel çalışmanın ya da yayının nasıl yapılacağını, dipnotu ve bibliyografya esaslarını konu alan içeriğiyle ikinci yıl programını tamamlar.

Şu anda Edebiyat Fakültesi'nde uygulanmakta olan Sanat Tarihi ders programlarında iki temel özellik karşımıza çıkar: Birincisi, kimi konuların ilk yıldan başlayarak 4. yıla değin sürmesidir. Bazı derslerin ertesi yıl başlıkları değişmesine rağmen içerikleri, kronolojik açıdan bir önceki yıldakini izler. Bu da aslında eski sertifika sisteminin bir ölçüde yaşatılabildiğini göstermektedir. İkinci özellik ise, birbirini izleyen bu temel derslerin yanı sıra her yıl farklı bir konu ya da sanat türünün, yeni bir ders olarak programa katılmasıdır. III. yıl programı, bu iki özelliği çok açık bir biçimde yansıtır. Örneğin bir önceki yılın "Ortaçağ Türk Mimarlığı"nı, bu yılın Anadolu'da Belikler Devri Türk Mimarlığı ve Osmanlı Mimarlığına Giriş başlıklı iki ayrı dersi (doğal olarak içeriği hayli genişlemiş bir biçimde) izlemektedir. Aynı durum, "Avrupa Sanatı" dersi için de söz konusudur. Maniyerizm, Barok, Rokok, Resim ve Heykel dersinin konusu olurken Rönesans ve Barok dönemleri içeren Avrupa Sanatında Mimarlık yeni bir ders olarak karşımıza çıkar. "Bizans Sanatı" ise bu yılda Resim ve Bizans Anıtları Semineri'yle (Anadolu) sürmektedir. Öte yandan Türk Süsleme Sanatı; Minyatür Sanatı; Yabancı Metinler I; Memlük, İlhanlı, Timurlu Devri Mimarlığı ise belli bir konuyu bir yıl içinde tamamlayan derslerdir. Bir "eleştiri ve yöntembilim semineri" biçiminde yürütülen Sanat Tarihi Kuramları, kuramsal metinleri okumaya ve değerlendirmeye yönelir.

Aynı durum IV. yılda da sürmektedir. Batı Sanatı ve Osmanlı Sanatı dersleri 20. Yüzyıl Avrupa Sanatı, Osmanlı Dönemi Türk Mimarlığı biçiminde sürerken İslam

El Sanatları ve 18-20. Yüzyıl Türk Sanatında Batılılaşma başlıklı dersler, farklı konular olarak karşımıza çıkar. **Müzecilik-Koleksiyonculuk, Müzede Uygulama** dersleri "sanat tarihçisi-yapıt-müze" ilişkisini, **Monografi Değerlendirmeleri** ise bir "monografi çalışmasının" temel ilkelerini uygulamalı bir biçimde konu alır. Bu dersler aslında içerikleriyle son yılda öğrenciye kazandırılmaya çalışılan farklı yaklaşımları sergilemektedir. "Sanat" olgusunu düşünsel boyutuyla değerlendiren, öğrenciye "spekülatif" düşümenin kapılarını aralayan **Sanat Felsefesi** dersi de öğrencinin Sanat Tarihi eğitimindeki kuramsal yönünü güçlendirmeyi amaçlar, **Müzik ve Plastik Sanatlar İlişkisi** dersinde ise antik çağdan bu yana müzik ve görsel sanatların kronolojik açıdan gelişimi, ilişkiler bağlamında ele alınmaktadır. Öğretmenlik formasyonu alan öğrencilerin sorumlu olduğu **Özel Öğretim Yöntemleri** dersinde öğrenciler öğretmenlik etkinliği için adeta "ilk adımlarını" atarlar.

Bütün bu derslerin dışında, birinci yıldan sonra seçmeli olarak alınan **İleri Osmanlıca (II. yıl)** ve **Epigrafi ve Arşiv Çalışmaları (IV. yıl)** dersleriyle özellikle Türk Sanatı'nda yoğunlaşacak öğrenciler, eski yazı ve Osmanlıca öğrenme, kitabe ve kaynak metin okuma olanağı bulurlar.

Programa genel olarak bakıldığında Avrupa Sanatı, Türk Sanatı ve Bizans Sanatı'ndaki kimi temel derslerin her yıl farklı başlıklar olsa da eğitim süresi boyunca kronolojik bir sıra izlediği görülür. Avrupa Sanatı Ortaçağ'dan 20. yüzyıla değin belli başlı akım ve sanatçıları konu alırken Türk Sanatı'nda çizgi İslam öncesinden başlayarak Batılılaşma dönemine dek uzanır. Bizans Sanatı'nda ise "Mimarlık" ve "Resim" iki yıla bölünmüş olarak bir bütün halinde yer alır. Ancak, Anadolu Bizans Anıtları ve yıl boyunca alan çalışması biçiminde yürütülen İstanbul Bizans Anıtları seminerleri, bu iki temel dersi destekleyici ve pratiğe yönelik bir nitelik taşırlar. Bütün bu temel, deyim yerindeyse "zorunlu" derslerin yanı sıra program, eski sertifika sisteminin esintilerini duyuran, farklı konularda ayrıntıya inerek bilgi dağarcığını genişleten derslere de sahiptir. Sanat Tarihi Kuramları ve Sanat Felsefesi dersleri ise kuramsal içerikleriyle öğrencinin bu yöndeki açığını kapamayı amaçlar. Sanat Tarihi Bölümü son yıllarda genişleyen öğretim üyesi kadrosuyla "Batılılaşma", "Mitoloji/İkonografi", "Mısır Sanatı", "Müzik Tarihi" ve öğrencilerin yabancı dil bilgilerini geliştirmeye yönelik "Yabancı Metin Değerlendirmeleri" alanlarında yeni derslere sahip olmuştur. Fakültede yapılan ve slide gösterimi ya da kaset dinletisiyle görsel-işitsel yönden desteklenen derslerin yanında müze ya da doğrudan anıtlar karşısında yapılan uygulama derslerinde ise öğrenci bir Selçuklu halısını, bir Bizans sütun başlığını, bir Barok cami ya da çeşmeyi yerinde görme olanağına kavuşur. Bütün bunların yanında öğrenciler, hemen her yıl bahar aylarında İznik, Bursa, Edirne gibi Osmanlı; Enez, Vize, Güney Marmara gibi Bizans merkezlerine yapılan toplu gezilerde oralandaki anıtları da tanıma ve seminer ödevlerini bu anıtlar karşısında gerçekleştirmek türünden "keyifli" bir etkinlik fırsatını bulurlar.

Özetle, Sanat Tarihi programı kuramsal derslerle yerinde değerlendirmeyi, tarihsel bilgi sunumuyla pratik uygulamayı kaynaştıran dinamik bir eğitimi amaçlamaktadır. Herşey, öğrencilerin daha "çok" bilgilenmesi, daha "fazla" görmesi içindir.